

A Szótári Osztály 2010. évi jelentése

I. Az osztály fő feladatai a beszámolási évben

Az osztály fő feladata *A magyar nyelv nagyszótára 4. C–dzsuvás* kötet szócikkeinek írása és szerkesztése, az *Új magyar tájszótár 5. Sz–Zs* kötetének főszerkesztése, szöveggondozása.

II/a. A 2010-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

A nagyszótári munkálatok keretében folytatódott a 4. szótári kötet *d*, *dz*, *dzs* betűs szócikkeinek írása, a *C–dzsuvás* kötet elkészült szócikkeinek szerkesztése, nyelvi-lexikográfiai és szaklektorálása, valamint a címszavak morfológiai kódolása. Megtörténtek a 3. *B–byte* kötet gépi ellenőrzési és szöveggondozási munkálatai. Folytatódott az *e–é* betűs címszólista összeállítása. Elkészült az elektronikus korpusz és a cédulás forrásjegyzék filológiai adatainak összehangolása. Folyamatosan zajlott a cédés adatok hibás hivatkozásainak és forrásjegyzékének javítása. Az osztály hat új munkatárs szócikkírói betanítását végezte el.

Befejeződtek az *Új magyar tájszótár 5. Sz–Zs* kötetének szöveggondozási munkálatai, és megtörtént a kézirat számítógépes nyomdai előkészítése, tördelése, korrektúrázása. Az év végén a kötet megjelent az Akadémiai Kiadó gondozásában.

Folytatódott a tervbe vett *Új magyar etimológiai szótár* koncepciójának kialakítása, valamint elkészült a szótár létrehozásához szükséges támogatást igénylő pályázati anyag, melyet az OTKA-bizottság pozitív elbírálásban részesített.

Az osztály munkatársai közül hatan folytatták egyéni kutató-, felsőoktatási, valamint a tudományos közéletben végzett munkájukat, illetve öten egyetemi vagy doktori iskolai tanulmányaikat. Három doktori szigorlatra került sor.

A nagyszótári munkálatok keretében folytatódott a 4. szótári kötet *d*, *dz*, *dzs* betűs szócikkeinek írása, a *C–dzsuvás* kötet elkészült szócikkeinek szerkesztése, nyelvi-lexikográfiai és szaklektorálása, a címszavak morfológiai kódolása. Megtörténtek a 3. *B–byte* kötet gépi ellenőrzési és szöveggondozási munkálatai. Folytatódott az *e–é* betűs címszólista összeállítása. Elkészült az elektronikus korpusz és a cédulás forrásjegyzék filológiai adatainak összehangolása. Befejeződtek az *Új magyar tájszótár 5. Sz–Zs* kötetének szöveggondozási munkálatai, a kézirat számítógépes nyomdai előkészítése, tördelése, korrektúrázása. Az év végén a kötet megjelent az Akadémiai Kiadó gondozásában.

II/b. Párbeszéd a tudomány és a társadalom között

A magyar nyelvtudomány régóta nélkülözött egy olyan szótárt, amely korszerűen mutatja be nyelvjárásaink szókincsét. A nyelvészeken és néprajztudósokon kívül az írók, műfordítók,

tanárok, a kritikai kiadások előkészítői, a népművelők és az érdeklődő olvasók is igényelik ezt a munkát, hiszen az egyes írók műveiben előforduló tájszavakról máshol nemigen tájékozódhatnak. Az *Új magyar tájszótár* ezeket az évtizedek óta meglevő, napjainkban, a magyar néphagyományok ápolásának fellendülése idején pedig egyre fokozódó igényeket kívánja kielégíteni. Az 5. kötet megjelenésével lezárult egy hatvan éve elkezdett vállalkozás, és teljessé vált az a sorozat, amely hozzáférhetővé teszi az 1890 és 1960 között összegyűjtött, nyomtatott forrásokban közzétett és kéziratos forrásokban szétszórta fellelhető hatalmas tájszóanyagot. Az új szótár 120 ezer szócikkben elrendezve mintegy 600 ezer adatot dolgoz fel, feltüntetve azok pontos forrását és földrajzi lelőhelyét. Az ötödik kötet a korábbi kötetekhez tartozó kiegészítéseket is tartalmazza.

2010 novemberében a Magyar Tudományos Akadémia székházában nagyszámú szakmai közönség és laikus érdeklődő jelenlétében mutatták be az *Új magyar tájszótár* 5. kötetét.

A Szótári Osztály munkatársai tudományos ismeretterjesztő előadások és publikációk segítségével a laikus érdeklődők ismereteit is gyarapították a nyelvtudomány, különösen a lexikográfia kérdéskörében.

Az Új magyar tájszótár 5. kötetének megjelenésével lezárult egy hatvan éve elkezdett vállalkozás, és teljessé vált az a sorozat, amely hozzáférhetővé teszi az 1890 és 1960 között összegyűjtött hatalmas tájszóanyagot. Az új szótár 120 ezer szócikkben elrendezve mintegy 600 ezer adatot dolgoz fel, korszerűen mutatva be nyelvjárásaink szókincsét. Igénylik ezt a munkát a nyelvészek és néprajztudósokon kívül az írók, a tanárok, a kritikai kiadások előkészítői és az érdeklődő olvasók is, hiszen az egyes írók műveiben előforduló tájszavakról máshol nemigen tájékozódhatnak. A szótár ezeket az évtizedek óta meglevő, a napjainkban – a néphagyományok ápolásának fellendülése idején pedig – egyre fokozódó igényeket kívánja kielégíteni.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Az osztály három munkatársa tanított felsőoktatási intézményben: egy munkatárs a PPKE BTK Magyar Nyelvészeti Tanszékén magyar nyelvtörténetet és dialektológiát, egy másik a Miskolci Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékén egyetemi tanárként stilisztikát, egy munkatárs pedig a PTE BTK Klasszika-Filológia Tanszékén latin és görög nyelvet.

Az osztály munkatársai közül öten folytatták doktoriskolai tanulmányaikat, öten a tudományos közéletben végzett munkájukat, ketten második vagy harmadik szakos egyetemi tanulmányaikat. Három munkatárs doktori szigorlatot tett. Egy munkatárs benyújtotta doktori értekezését, ketten tovább dolgoztak disszertációjukon.

Az osztály munkatársai kilenc tudományos testületi tagsággal rendelkeznek, valamint öt folyóirat, illetve egy sorozat szerkesztői vagy szerkesztőbizottsági tagjai.

Tudományos testületi tagságok:

MTA Nyelvtudományi Bizottság 1

az MTA Nyelvtudományi Bizottsága mellett működő Szótári Munkabizottság 2

az MTA Nyelvtudományi Bizottsága mellett működő Magyar Nyelvészeti Munkabizottság 2
MTA Magyar Nyelvi Bizottság 3
MTA Irodalomtudományi Informatikai Munkabizottság 1

Szerkesztőbizottsági tagságok:

Édes Anyanyelvünk
Lexikográfiai Füzetek
Magyar Nyelvőr
Névtani Értesítő
Nyelvtudományi Közlemények

Intézményi és pályázati együttműködések

intézeti kutató(k) neve	együttműködő			pályázati keret?
	intézmény neve	tanszék neve	vezető kutató neve	
Gerstner Károly	PPKE BTK		Hegedűs Attila	OTKA 81854

Részvétel nemzetközi konferenciákon

előadó	előadás címe	konferencia elnevezése	helye (város)	ideje (csak a hónap)
Horváth László	A sakk mint hadijáték az első magyar sakk-könyv nyelvhasználatában	Stratégiák és a sakk /Strategies and Chess	Budapest	március
Horváth László	Неисследованная часть лексики: терминология шахматной игры в финно-угорских языках	Finnugor népek és nyelvek a 21. században = Nemzetközi Finnugor Kongresszus (CIFU 11)	Piliscsaba	augusztus
Gerstner Károly	Die Rolle des Großwörterbuches des Ungarischen in der ungarischen	Finnugor népek és nyelvek a 21. században = Nemzetközi Finnugor Kongresszus (CIFU 11)	Piliscsaba	augusztus

	Kulturgeschichte			
--	------------------	--	--	--

Részvétel hazai konferenciákon

előadó	előadás címe	konferencia elnevezése	helye (város)	ideje (csak a hónap)
Dömötör Éva	Mire (nem) jók a szófaji kategóriák?	Anyanyelvi kultúraközvetítés Konferencia	Kaposvár	november
Gerstner Károly	Pázmány Péter hatása a magyar nyelvre és nyelvtörténetre	Pázmány hatása a bölcsész- és társadalomtudományokra – jubileumi konferencia	Piliscsaba	április
Gerstner Károly	Mutatvány a hazai német (kisebbségi) családnevekből	A nyelvföldrajztól a névföldrajzig	Szombathely	június
Gerstner Károly	Az adat és érvénye a (történeti) lexikográfiában	A nyelvtörténeti adat: érvény és értelmezés	Budapest	szeptember
Horváth László	A sakk világának nyelvi képe az Értelmező szótárban	Nyelv és kultúra – kulturális nyelvészet	Budapest	november
Mártonfi Attila	Lexikográfia – két kultúrkör metszetében	MANYE Japán nyelv és nyelvoktatás	Budapest	május
Szabó Réka	Archetípusok és szimbólumok megjelenése a mindennapi	Anyanyelvi kultúraközvetítés	Kaposvár	november

	metaforákban			
Szabó Réka	Szimbólumok és metaforák kapcsolata	Nyelv és kultúra	Budapest	november
Szabó Tamás Péter	A metanyelv mint interakció	Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia	Budapest	február
Szabó Tamás Péter	Szlang, káromkodás, presztízs. A nyelvi asszimiláció kérdése 7. és 11. évfolyamos diákok metanyelvében	Magyar Kommunikációtudományi Társaság	Budapest	június
Szabó Tamás Péter	Mítoszok és ideológiák a nyelvi hibajavítás háttérében? Metanyelvi elemzések	Élőnyelvi Konferencia	Beregszász	szeptember
Szabó Tamás Péter	Kultúra és nyelv, kulturális nyelvészet (Metanyelvi folklór magyar iskolákban)	Új nézőpontok a magyar nyelv leírásában 3	Budapest	november

IV. Fontosabb elnyert pályázatok rövid bemutatása

pályázat címe	pály. azonosító száma	szerződés szerinti kezdő dátum	2010-re eső támogatás	várható eredmények

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb tudományos publikációk

1. B. Lőrinczy Éva (főszerk.): *Új magyar tájszótár 5. Sz–Zs.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010. 856 p.
2. Gerstner Károly: Pázmány Péter hatása a magyar nyelvre és nyelvtörténetre. In Maczák Ibolya (szerk.): *Jubileumi emlékkönyv Pázmány Péter egyetemalapításának 375. évfordulója tiszteletére.* Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest, 2010. 147–157.
3. Kemény Gábor: *A nyelvtől a stílusig. Válogatott tanulmányok, cikkek.* Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2010. 460 p. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 100.)
4. Szabó Tamás Péter: Nyelvi hibajavítások tranzakcionális elemzése. In Illés-Molnár Márta, Kaló Zsuzsa, Klein Laura, Parapatics Andrea (szerk.): *Félúton 5. Az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolájának konferenciája.* ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola–L'Harmattan, Budapest, 2010. 173–187.

VI. Az osztály teljesítményének főbb számszerű mutatói

VII. A Szótári Osztály 2011. évi fő kutatási tervei és azok forrásai

A Szótári Osztályon 2011-ben két munkálat folyik: *A magyar nyelv nagyszótára* és az *Új magyar etimológiai szótár*.

2011-ben befejeződik a *Nagyszótár 4. C-dzsuvas* kötetének szerkesztése, nyelvi-lexikográfiai és szaklektorálása, valamint a címszavak morfológiai kódolása, elkezdődik a kötet főszerkesztése.

2011-ben elkészül az *Új magyar etimológiai szótár* címszólistája, megtörténik az elektronikus szócikkstruktúra rögzítése. Az adatbázis-formátum alkalmazásával megkezdődik a próbaszócikkek írása, a szótörténeti rész optimális formájának és terjedelmének kialakítása, az elektronikus fordító-program megalkotása és tesztelése, szükséges kiigazítása, s e program segítségével az *EWUng.* német nyelvű szócikkeiből magyar nyersfordítás készítése.